

ושפטו את העם משפט צדק

במקום לצלול לעומק עולמה ההלכתי של פרשת משפטים, רוצה אני הפעם, רק לספר כמה קטעים מאחד מסיפורי רבי נחמן מברסלב. כוונתי לסיפור הקבצן החרש שבמחזור הסיפורים "שבעת הקבצנים". מבלי להיכנס לתיאור מכלול הסיפור על פרטיו הרבים, אומר רק שבמבוא למחזור מסופר על ילד וילדה הבורחים משואה מסתורית ומוצאים מקלט ביער. הם שורדים שם בעזרתם של שבעה קבצנים בעלי-מום המופיעים, מחלקים אתם את פיתם הדל, ונעלמים. השבעה הם: העיוור, החרש, כבד הפה, בעל הצוואר העקום, הגיבן, הגידם והפיסח. הזמן עובר, הילדים נישאים זה לזו, ובכל יום משבעת ימי משתה, מופיע אחד הקבצנים, המספר את סיפורו ומברך את הזוג ברכה מוזרה ופרדוכסלית: "שתהיו כמוני".

דרך שבעת הקבצנים הללו מבטא רבי נחמן את ביקורתו על מצבו הקיומי של האדם ועל התופעות החברתיות והתרבותיות הגורמות לטרגדיות שבעולם המודרני. כל קבצן מבטא מחאה נגד אחד הממדים של עולמנו. הם לא עלובים וכושלים שנדחו מהחברה, אלא אנטי-גיבורים המוחים נגד מהות עולמנו. הקבצן העיוור מברך את הזוג בברכת "חיים ארוכים", ומתוך כך עורך "דקונסטרוקציה" של הזמן והזיכרון, הזקנה והנערות. הקבצן החרש מברך את הזוג שגם הם יהיו חרשים, ויחיו "חיים טובים". מתוך כך מעומתים אנו בפני הבעיה הקיומית הגדולה של האדם, משמעות החיים הטובים וחיפוש האושר. החרשות מהווה ניגוד לצעקה המבטאת את המחסור ואת האומללות האנושית, כאילו היא מתמודדת עם 'הזעקה' של אדוורד מונק, התמונה המופלאה מ-1893 המתארת את הטרגדיה האנושית, ואת מחלת הנפש והרוח, את אומללותם של בני האדם. הוא לא רוצה לשמוע את הצעקה היות ויש לתקן את סיבותיה.

צעקת הכאב מקורה בבעיה קיומית אוניברסלית, אך גם בתופעות חברתיות ותרבותיות אליהן מתייחס החרש באמצעות סיפור על טרגדיה שהתרחשה באחת המדינות: "היות שיש מדינה שהיה להם גן, והיה באותו הגן פירות שהיה להם כל מיני טעמים שבעולם. גם היה שם כל מיני ריחות שבעולם, גם היו שם כל מיני מראה כל הגוונים [צבעים]... שבעולם, הכל היה שם באותו הגן".

בגן ההוא היה גן שנעלם. אך חמור מכך, המדינה נכבשה על ידי מלך אכזר שהשאיר בה "שלוש כיתות עבדים", שלושה גדודים שקלקלו את הטעמים, את הריחות ואת הצבעים. התחושות הבסיסיות ביותר הפכו אפור משמים. האסוציאציה שעלתה מיד עם קריאת שורות אלו, הוליכו אותי אל סרטם של החיפושיות, 'הצוללת הצהובה'. משטר אכזרי משתלט שם על העולם והופך את המוזיקה לדממה, והצבעים נעלמים. החיפושיות ראו במוסיקה שלהם פתח לגאולת העולם, כאשר ברקע מתנוססות שלוש אותיות

המבשרות את הסמים הכימיים החדשים. החרש איננו שומע מוסיקה זאת. וודאי מואס הוא בגאולת הכזב של הסמים. הוא מחפש פתח אחר שיגלה לנו את הסיבות לאבדן הצבע, הטעם והריח. אמנם כן, גם כאן נעוצה הסיבה בהשתלטותו של משטר מדכא. אלא שהמדכאים הם שלוחי השטן, גדודי הסטרא אחרא. במה עוסקים גדודים אלה? ברצח, בגזל, באונס? לא. המדינה האומללה הזאת מדינת חוק היא. גדודי השטן עוסקים לפי הקבצן החירש, בפשעים מעודנים המתאימים לחברה נורמטיבית ולאליטות מהוגנות.

הגדוד הראשון עוסק בסאטירה ובלעג: "ובאתי, וראיתי שבאים אנשים ואומרים איזה דבר הלצה... ואחר כך מתקבצים עליהם עוד איזה בני אדם עד שנעשה איזה קבוץ, ואומרים איזה דברי הלצות... והם מחייכים ושוחקים, והטיתי אזן ושמעתי שהם מדברים נבול פה. וזה אומר דברי נבול פה, וזה אומר בדקות יותר, וזה שוחק וזה יש לו הנאה". ההומור כאן אינו חיוך השמחה או הצחוק של הבדיחה הטהורה והשנונה, ואף לא ההומור הבריא דרכו אנו לועגים לאבסורד. זאת לא הסאטירה בה אנו מהתלים בעבודה הזרה על גלגוליה השונים. בצחוק הזה אנו מתעללים בחלש, מבזים את הזולת. זהו הצחוק של הסטרא אחרא הכורך אתו את הבכי. ואת הצחוק הזה לא רוצה החירש לשמוע.

גדוד אחר של אנשי השטן עוסק בפורנוגרפיה. הזנות, הזימה, הניאוף, ההטרדה המינית והפדופיליות מביאות לכך שאין אנו יכולים לחיות חיים מבלי שיסודות מיניים יפלו בהם, גם בתחומים "ניטרליים". חדירה זאת לכל תחומי החיים באה לידי ביטוי בולט בחדשות, במדיה וכמובן בפרסומת המסחרית המנצלת מוטיבים מיניים בוטים. נמחק ההבדל בין ארוטיקה לפורנוגרפיה. בעוד שהארוטיקה היא חלק של תהליכי החיבה בין האוהב והרעה, הפורנוגרפיה היא קללה הדנה את בני אדם לבדידות.

הגדוד האחרון של הסטרא אחרא, שעל סכנותיו העמיד אותנו רבי נחמן, עוסק בתחום מהוגן ומכובד - במשפטים: "אחר כך הלכתי להלן לעיר אחרת. וראיתי ששני בני אדם מריבים זה עם זה מחמת איזה משא ומתן. והלכו אל הבית דין לדין, ופסק להם הבית דין: זה זכאי וזה חייב. ויצאו מן הבית דין. אחר כך חזרו ונתקוטטו זה עם זה. ואמרו שאינם רוצים זה הבית דין, רק הם רוצים בית דין אחר ובחרו להם בית דין אחר... אחר כך חזרו ונתקוטטו אחד מאלו עם אחר, ובחרו להם בית דין אחר. וכן היו מריבים ומתקוטטים שם... עד שכל העיר היתה מלאה מבתי דינים. והסתכלתי, שזה מחמת שאין שם אמת".

המשפט אמור להגן עלינו, הקבצנים החלשים. האמנם? בדברי הקבצן החרש מהדהדת הטענה לפיה הציביליזציה, אף זו המודרנית, שומרת על כללי המשחק המהוגנים שלה, אבל תוך כך ממשיכה את העוולות שלה ומוסיפה להם חותמת של בתי המשפט. בעלי הדין אינם מוכנים לקבל עליהם את הדין ולהודות על האמת, והם פונים מבית דין לבית דין ומערעור לערעור. מתוך כך, הצדק נחלש, והעיר מלאה דינים ומריבות. חוק הגיונל התלבש בגלימות אלגנטיות של אנשי מערכת המשפט והאלימות ברחובות, מתגלגלת לקטטות ומריבות בבתי המשפט. על כך מוסיף הקבצן החירש: "זה מטה דין ונושא פנים לזה, ואחר כך חברו נושא פנים לו, כי הם מקבלים שוחד ואין בהם אמת". הכסף קונה את הצדק.

האם השופטים מקבלים שוחד? חלילה! אך, כל מי שנפגש בבעיות משפטיות יודע שכאשר האזרח הקבצן או הקטן עומד במאבק נגד חברות מסחריות או חברות נדל"ן גדולות, ואולי אף עם פרקליטות המדינה, הוא זקוק לעורכי דין, טובים ויקרים כדי להגיע למשפט הוגן. נראה לי שהקבצן החרש מבטא כאן את כאבם האיום של רבים המרגישים שכללי המשפט אינם אלא רשת קורים המהווים נתיבים ואמצעי שלטון בהם מהלכים להם עכבישים מומחים, ולעומת זאת מלכודות לחרקים, בהם נתגלגלו בני אדם בסיטואציות רבות בחיים.

והקבצן החירש מסכם את הטרגדיה האנושית: ועל ידי נבול פה נתקלקל הטעם, שכל הטעמים הם טעם נבלה. וכן הם הכניסו שחד במדינה. ועל ידי זה נחשכו העיניים ונתקלקל המראה, כי "השחד יעור עיני חכמים". וכן הם הכניסו ניאוף במדינה, ועל ידי זה נתקלקל הריח... על כן, תראו לתקן את המדינה משלש עברות אלו, ולחפש אחרי האנשים הנ"ל ולגרשם. ואז כשתתקנו שלשה עברות אלו, לא די שיתתקן הטעם והמראה והריח, כי אם גם הגנן שנאבד יוכל גם כן להמצא".

שלושת גדודי הסטרא אחרא הרסו את המדינה, כי השחיתו את עצם אפשרות האמת, את הדין והצדק ואת השלום, אף את השלום-בית. למרות הכל, סיפורו של הקבצן החירש משאיר לנו תקווה המאמינה באדם. ניתן להתגבר על גדודי השטן. הכוחות הרעים הם לא כוחות מולדים בתוכנו אלא פולשים זרים. עלינו להאמין באותנטיות של היושר האנושי. אילו היינו יכולים לחזור אל פנימיותנו האמיתית היינו יכולים לגאול את עצמנו ואת המדינה.